

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

Elektron nashr. 773 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-mayda ruxsat etildi.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor

Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate

Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor

Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor

Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor

Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)

Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)

Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor

Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan

Buzrukxonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer

Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor

Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)

Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)

Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor

Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)

Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE

Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

“Zavur kollektor suvlarining kimyoviy tarkibi tahlili va ularni tozalash zarurati (Qoraqalpog‘iston Respublikasi misolida)”.....	20
Kungiratbay Sharipov, Ma‘ruf Nurmanov	
Forming demand and stimulating sales in Uzbekistan.....	26
Musayeva Shoira Azimovna	
Членство в ВТО как драйвер развития: взгляд Узбекистана через призму опыта Вьетнама и Казахстана.....	30
Ж.Я.Нуриллаев	
Mamlakatimizda tizimli ahamiyatga molik banklarni aniqlash tartibi va ularning bank tizimi moliyaviy barqarorligiga ta’siri tahlili.....	37
Xolmamatov Farhodjon Kubaevich	
O‘zbekiston respublikasida aholi bandligini ta’minlashdagi dolzarb masalalar	44
Ibragimov Elmurod Gulboynor o‘g‘li	
O‘zbekiston respublikasida elektr energiyasi ta’minoti hajmini yalpi ichki mahsulot hajmiga ta’sirini ekonometrik tahlil qilish.....	48
Fayziyev Rabim Alikulovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarining xizmat turlarini takomillashtirish amaliyoti	60
Umurzoqova Adiba Ochilovna	
Qishloq xo‘jaligi kooperativi boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o‘ziga xos xususiyatlari	67
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligi mahsulotlari umumiy hajmini prognozlashda ekonometrik modellar (yillik)	72
Qodirov Farxod Amirovich, Bo‘ribaeva Qundiz Muratbaevna	
Oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligi tizimini takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlari.....	77
Mahamatova Maftuna	
Xufiyona va yashirin iqtisodiyotning amaliy tahlili o‘zbekiston miqyosida.....	83
Koshanov Abdimurat Azat uli	
Soliq tizimini barqarorligini belgilovchi omillar tahlili.....	87
Nurillayev Jasurbek Davronbekovich	
Mahalliy budjetlar daromad manbalarini mustahkamlash omillari.....	92
Soatova Nodira Boboxanovna	
Bank infratuzilmasining raqamli transformatsiyasi va resurslar bazasi shakllanishi: nazariy asoslar va texnologik yondashuvlar.....	97
Raxmatov Azizjon Jaloliddinovich, Jumayev Muzaffar Mahmud o‘g‘li	
Ichki auditning transformatsion potentsiali: tahliliy amallarni takomillashtirish orqali samaradorlikni oshirish.....	102
Misirov Akbarali Pardaboyevich, Ismoilov Asadbek Abdusamat o‘g‘li	
Xorijiy mamlakatlarda yashil moliyalashtirishni rivojlantirish yo‘llari.....	110
Qorriyeva Shahnoza Safarbayevna	
Yashil moliya – iqtisodiy rivojlanish mexanizmi sifatida	117
Nodir Xidirov G‘iyosaliyevich	
Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning likvidiligi va moliyaviy barqarorligini ta’minlashning xorij tajribasi va uning amaliy ahamiyati	122
Bauyetdinov M.J.	
Теоретические подходы к определениям агрессий социально - экономической и политической стабильности государства как фактор повышения рекреационных потребностей	128
Алимова Райхона Баходировна	
Innovatsion ta’lim texnologiyalari asosida talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirish.....	139
Komilov Umidjon Normurod o‘g‘li, Tulyaganova Gulnoza Olimjon qizi	

Kichik biznes subyektlarini moliyalashtirish manbalari	143
Nematulloev Suxrob Sobirovich	
Bir qatlamli elastik asosda joylashgan to'sinning seysmik kuchlar ta'siridagi tebranishining V.Z. Vlasov usuli asosida analitik tadqiqi	148
Kamola Xaydarova	
“Sibir daryolarining burilishi” loyihasining tarixiy va retrospektiv tahlili	153
Mahmudov Nosir Mahmudovich	
Sarguzasht turizmini rivojlanishi va sarguzasht turlarda turistlarning xavfsizligini ta'minlashda instruktor-gidlarning roli	159
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li	
Scientific-theoretical foundations of the use of ict in ensuring management efficiency and security in enterprises	165
Khalilov Bekzod Akhmatovich	
Tijorat banklarida kredit riskini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish yo'nalishlari.....	171
Mirtursunova Dinara Anvarovna	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini joriy etishni takomillashtirish yo'llari.....	175
Tangriyev Izzat Raxmatullayevich	
Qashqadaryo viloyatida eko va etno turizmni rivojlantirishning istiqbollari va iqtisodiy samaradorligi.....	181
Erkayeva Barno, Xushvaqtoev Ramziddin	
O'zbekiston bank tizimida raqamli valyutalar va yashil investitsiyalar integratsiyasini takomillashtirish	186
Nodirov Azizxon Asrorovich	
Global energiya noaniqligining o'zgaruvchanligi ekonomertik modellari	192
Bexzod Qo'ziboev	
Экоцифра: цифровизация МСП для зеленого устойчивого роста	197
С.С. Убаева	
Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirish va ekologik toza hududni yo'lga qo'yishning ahamiyati	201
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
Statistika fanining shakllanish bosqichlari va rivojlanish tendensiyalari.....	206
Nabixodjaev Abbas Abdupattahovich, Umarova Mukaddas Abbasovna	
Hududlarning atmosferaga chiqaradigan zararli chiqindilar miqdorini sanoat mahsulotiga nisbati bo'yicha tahlili	210
Baqoyev Husan Nuriddinovich	
Qayta tiklanadigan vodorod narxlari strategiyasini o'rganish: xarajat noaniqliklarini bartaraf etish	216
Nuraliyeva Komila Sanakulovna	
Qishloq xo'jaligini “yashil” iqtisodiyot asosida rivojlantirishga o'tishning zarurligi va mohiyati	221
Yoldoshev Mutalib Ibrohimovich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda “yashil investitsiyalar” dan foydalanishning xorij tajribalari	225
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna, Rustamova Nasiba Arslanovna	
Ijtimoiy iqtisodiy ehtiyojlar va ularning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni.....	230
Raxmonova Feruza Musaqulovna	
Oliy ta'lim xizmatlarini ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotda tutgan o'rni.....	234
Mirzaxajeva Shaxzoda Shuxratovna	
Tijorat banklari muammoli kreditlarining likvidlilikka ta'siri.....	240
Karshiyev Adham Anvarovich	
Kichik firmalarning raqobatbardoshligini oshirishning nazariy metodologik jihatlari.....	245
Ruzmetov Davron Ibrogimovich, Aliyev Maqsudbek Erkinovich	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy resurslaridan samarali foydalanish imkoniyatlari.....	251
Talapova Nargiza Baxriddinovna	

“Deviant xulq-atvorli o‘smirlarning ijtimoiy moslashuvining psixologik xususiyatlari”	255
Saidbekova Feruza Anvarbek qizi	
Aholi daromadlarini diversifikatsiya qilishda davlat siyosatining roli va imkoniyatlari	258
Nutfullayev Shohrux Mexli o‘g‘li, Qurbanov Ulug‘bek Erkinovich	
Анализ показателей развития зелёной химии по всему миру и в узбекистане за последние десять лет	262
Фозилова Фирангиза Комиловна	
Tijorat banklarining o‘zbekiston respublikasi iqtisodiyotiga ta’siri	270
Masharipov Rasulbek Jo‘rabekovich	
Biznes birlashuvda buxgalteriya hisobi va auditni takomillashtirish yo‘nalishlari	273
Hamroyeva Zuhra Amiral qizi, Xayitboyeva Laylo Oybekovna, Mirzarayimov Sardorbek Ravshanovich	
O‘zbekiston respublikasida pul-kredit siyosatining maqsadi	277
Adilov Zuxriddin Marip o‘g‘li	
Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining ishlab chiqarish va bozorlararo aloqalarining statistik o‘zgarish tendensiyalari	281
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
Iqtisodiy bilimlarni shakllanishi va rivojlanishi	286
Po‘latov Abdulloh Xolxo‘jayevich	
Теоретические основы эффективного управления финансовыми ресурсами предприятий с государственной долей (на примере узбекистана)	291
Ахмедов Дилшод Турсункулович	
Robototexnika asoslari va maktab ta‘limida qo‘llanilishi	298
Tuxliyev Muslimbek Sherzod o‘g‘li	
Sun‘iy intellektlar yordamida o‘quvchilarni hayotiy faoliyat ko‘nikmasini shakllantirishi	303
Mirxasilova Zulfiya Kochkarovna, Abdurahmanova Ozoda Djo‘rayevna, Kurbanov Azimjon Jo‘raboy o‘g‘li	
Levi tengsizligi uchun A.N. Kolmogorov teoremlari	316
Saypiddinov Shukurullo Sadrdinovich, Baxramov Rustamjon Qambarali o‘g‘li	
Rivojlanayotgan mamlakatlar bank tizimida raqamli moliyaviy texnologiyalarni joriy etish afzalliklari	320
Xodjimamedov Akmal Ashurovich, Umedov Abdullo Umedovich	
O‘zbekiston respublikasining mdh mamlakatlari bilan tashqi savdo faoliyati tahlili: o‘zgarish tendensiyalari va istiqbollari	326
Ilyosov Asrorjon Axrorjon o‘g‘li, Abdullaev Alisher Maxmudovich, Tuxtasinova Muxayyo Mirzasultonovna	
Elektron tijoratni rivojlantirishning xorij tajribasi	330
Madieva Zuxra Iskandarbekovna	
Inson resurslarini o‘rganishning asosiy yondashuvlari: mohiyat-ta’rifiy tahlil	336
Bakirov Qobiljon Mamatyusupovich	
Bandlikni ta’minlashda davlat tomonidan institutsional muhit yaratishning roli	340
Dilorom Tojiboyeva, Umida Ravshanovna Anvarova	
Mamlakatimizda islom moliyasini rivojlantirish maqsad va choralari	346
Xoliyorov Xomid Boynazarovich	
Разработка экспертной системы для оценки финансового состояния предприятия	352
Tajibayeva Kizlargul Ajiniyazovna	
Farg‘ona vodiysi viloyatlarida kichik biznes ko‘rsatkichlarining o‘zgarishi: panel regressiya tahlili	362
Tojiyeva Muhabbatxon Mansurjon qizi	
O‘zbekiston Respublikasida makroiqtisodiy ko‘rsatkichlarni hisoblashdagi asosiy muammolar va ularning yechimlari	368
Farmonov Ilhomjon Iqboljon o‘g‘li	
Xorijiy tajriba asosida korxonalar innovatsion faolligini boshqarishni takomillashtirish	374
Hakimova Nozimaxon Sobirjon qizi	
Mahalliy davlat hokimiyati organlarida milliy kadrlar zaxirasini shakllantirish	380
G‘aniev Elyor Sobirjonovich	
O‘zbekistonda sirkulyar iqtisodiyotga o‘tishning ahamiyati	386
Mirzayev Muzaffar Maxmudovich	

The role of international investments in greening and ecological rehabilitation of the aral sea region	392
Ospanova Feruza Bazarbaevna	
“Зеленое направление” совершенствования бухгалтерского учета	397
Ибрагимов Гайратжон Артикович	
Xarajatlarni kelib chiqish joylari va javobgarlik markazlari bo'yicha hisobga olishni takomillashtirish	403
Xamidova S.Ya.	
Mintaqalarni iqtisodiy rivojlantirishning metodologik asoslari va ularni takomillashtirish.....	409
Toshaliyeva Saodat Toxirovna	
O'zbekistonda kichik turar joy biznesini rivojlantirishda xorijiy tajribalar	414
Yo'ldashev Bekzodjon Sherzodjon o'g'li	
Tijorat banklarida davlat maqsadli dasturlarini moliyalashtirish yuzasidan ilmiy-nazariy qarashlar.....	419
Shodiyev Shuhrat Sunnat o'g'li	
Qandolat mahsulotlari bozorida marketing strategiyalaridan foydalanishning xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	426
Azlarova Munira Muxammad-Amin qizi	
Risk management in commercial banks, methodological approaches and practical implementation	433
Baymuratova Zina Aqilbekovna, Jarilkapova Naubaxar Paraxat qizi	
The impact of competition on economic growth: evidence from uzbekistan's automotive industry.....	439
Saydaliyeva Dilrabo Baxriddin qizi	
Raqamli texnologiyalarning oliy talim xizmatlarini rivojlantirishdagi o'rni.....	444
Mirzaxadjayeva Shahzoda Shuxratovna	
Развитие производства сельскохозяйственной продукции путем развития цифровых технологий.....	450
Юсупов Мухиддин Соатович	
Tijorat banklarida loyihaviy moliyalashtirish risklarini boshqarish amaliyotini takomillashtirish	457
Berdiyev Akram O'ktamovich	
Iqtisodiy tarmoqlarni soliqqa tortish orqali investitsiya loyihalarini rivojlantirish.....	463
Sharipov Eldor Salohiddin o'g'li	
Iqtisodiyotda investitsiya va kredit salohiyatini bank faoliyatiga ta'siri.....	468
Ergashova Nilufar Sobirovna	
Qurilish materiallari sanoati korxonalarining raqobatbardoshlik salohiyatini boshqarishni takomillashtirish	473
Tashmukhamedova Karima Samatovna	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari va istiqbollari.....	479
Kurbanova Mohinur Xabib qizi	
Xalqaro sayohat lug'ati va uning shakllanishi.....	487
Abduaxadova Zilola Djamoliddinovna	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari va uni o'zbekiston respublikasi hisob tizimini rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyati.....	492
Quvvatov G'olibjon Baxtiyor o'g'li	
Kooperatsiyalarning tutgan o'rni va ahamiyati.....	501
Mirzayev Musurmon Umidullayevich, Ziyadullayev Ilhom Narkobilovich	
Использование методов математического моделирования при внедрении коммерческих автоматических систем	505
Курбанова Рахима, Ахмедов Мехрожжон	
Tijorat banklari kapitalidagi davlat ulushini kamaytirish yo'llari.....	511
Vasiyev Alisher Samiyevich	
Механизмы трансформации неформального сектора в официальную экономику на основе финансовых инструментов.....	515
Кошанов Абдимурат Азат ули, Муртазаев Шахрух Коньскайлиевич	

The impact of tourism on the economy of Uzbekistan	519
Xaydarova Marjona, Muxamedboyeva Muxlisa, Umarov Kamron, Usmanova Aziza	
Mintaqada gastroturizm rivojlanishining iqtisodiy asoslari va zamonaviy tendensiyalari	525
Masharipova Manzura Alimbayevna	
Tikuv-trikotaj korxonalari brend jozibadorligini oshirishning ilmiy-nazariy jihatlarini	535
O'rinov Akmaljon Axmadjonovich	
Bank tizimida hisobotlarni avtomatlashtirish texnologiyalari	542
Sodiqov Sanjar Saydullo o'g'li	
Engineering programs in Uzbekistan on the verge of fifth industrial revolution	547
Khasan Khankeldiyev	
Aksiyadorlik jamiyatlarining boshqaruvini yaxshilashda korporativ madaniyatning ahamiyati	551
Akramova Nazokat Israilovna	
Tadbirkorlik faoliyatining iqtisodiy taraqqiyotdagi o'rni	562
Amonov Mehridin Oromiddinovich	
O'zbekiston sanoat tarmoqlarida kooperatsiya asosida tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni mahalliyashtirish tizimini takomillashtirish yo'llari	572
Xalilova Sevaraxon Alijon qizi	
Moliyaviy barqarorlikning asosiy ko'rsatkichlari va ularning tahlili	578
Urmanbekova Iroda Farxodovna	
Tijorat banklarining mamlakat iqtisodiyotida tutgan o'rnini tahlil qilish	583
Kilicheva F.B., Mengnorov A.A., Bozorova O.R.	
Bog'dorchilik tarmog'ida klasterlarni joriy qilishda yevropa tajribasini qo'llash imkoniyatlari	591
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
To'qimachilik klasterlarini boshqarishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	598
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Barriers to tourism infrastructure development in uzbekistan: a critical analysis	605
Sarvinov Shodmonova	
Xalqaro bozorda qishloq xo'jaligi mahsulotlari raqobatbardoshligini oshirish	609
Mengnorov Almardon Abdirahmonovich	
O'zbekiston respublikasida infratuzilma loyihalarini amalga oshirishdagi risklarni boshqarish	620
Yusupova Zilola Ismoiljon qizi	
Korxonaning iqtisodiy barqarorligiga erishishning zamonaviy tendensiyalari	626
Iminova Nargizaxon Akramovna	
Qishloq joylari maishiy xizmat ko'rsatish sohasida axborot resurslaridan samarali foydalanish	631
Xamdorov Eldor Toshmurovich	
Meva-sabzavotlar eksportida transport koridorlari va vositalarini tanlash xususiyatlari	636
Yusupov Muxiddin Soatovich	
Рынок рабочей силы в узбекистане и ее воспроизводство	644
Шакиров Амаль Улугбекович, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Деньги и их функции в экономике	650
Мурадиллаев Мансур Мехроживич, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Развитие сельского хозяйства в узбекистане	654
Махмудов Алишер Мухтарович, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Инвестиции и инновации в химической промышленности узбекистана: современные тенденции и перспективы	658
Хусаинов Равшан Рахимович, Султанходжаев Аманулла Асадуллаевич	
Tijorat banklari aktivlarini boshqarishni takomillashtirish	666
Mardonova Shoxsanam Baxodirovna	
Definition of agritourism as a multifunctional development in rural areas	672
Aktamov Olimjon Abdugani ugli	
Kameral soliq tekshiruvda smart texnologiyalarini ma'lumotlarini soliq organlarining ma'lumotlar bazasida shakllanishi	680
Qurbonov Muxiddin Abdullaevich	
Проблемы регулирования государственно-частного партнерства и рекомендации по их решению (на примере безработицы в республике узбекистан)	687
С.Э. Холмуратов	

Автоматизация аудиторских процедур с использованием искусственного интеллекта.....	692
Ходжарахманова Назира Бахтияр кизи	
Past karbonli iqtisodiyotga o'tish zaruriyati va uning omillari.....	701
Valiyev Axliddin Aropitdinovich	
Yengil sanoatda zamonaviy tikuv mashina-kichik robotlarning mexanizmlarini mukammallashtirish	705
Sirojova Muxabbat Sodiq qizi, Kurbanov Fazliddin Aminovich	
Jismoniy shaxslar daromadlarini soliqqa tortish tizimining institutsional va iqtisodiy asoslari	710
Kuzieva Nargiza Ramazanovna, Bobomuratova Manzura Panji qizi	
Foyda solig'i bo'yicha bo'nak to'lovlarni to'lash tartibi.....	717
Yangieva N.S.	
Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini soliqlar vositasi qo'llab-quvvatlashning amaldagi holati	722
Turanboyev Boburjon Qodirjon o'g'li	
Motivation, goal-setting, and organizational performance: a case study from uzbekistan's chemical industry	726
Mamataliev Anvar Ergashevich, Bobur Urinov	
Применение искусственного интеллекта при организации налогового администрирования узбекистана	733
Н.А. Артиков	
Ayollar tadbirkorligini rivojlantirish zaruriyatini keltirib chiqaruvchi omillar.....	737
Sharofiddinova Gulnoza Iloxomjonovna	
Raqamli texnologiyalarning tijorat banklari samaradorligiga ta'siri	745
Maksudov Avazbek Ulug'bek o'g'li	
Suv tanqisligi sharoitida yashil iqtisodiyotni rivojlantirish asoslari	750
Qosimov Maxamatjon Sulaymanovich	
Rivojlanayotgan iqtisodiyotda raqamli va raqamli bo'lmagan korxonalar tahlili	761
Raxmonov Nodirjon Raxmonjon o'g'li	
Aholining o'rtacha umr ko'rish yoshini o'zgarishi sharoitida keksalarning ijtimoiy ta'minotiga xavflarning ortishi.....	767
Toyirov Shohboz Ziyodullo o'g'li	

AHOLINING O'RTACHA UMR KO'RISH YOSHINI O'ZGARISHI SHAROITIDA KEKSALARNING IJTIMOY TA'MINOTIGA XAVFLARNING ORTISHI

Toyirov Shohboz Ziyodullo o'g'li

p.bunyodkor122@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0005-4087-0523>

Iqtisodiyot va pedagogika NTM "Iqtisodiyot"
kafedrası assistenti

Annotatsiya: Mazkur maqolada kambag'allikni qisqartirishda pensiya tizimi islohotlariga oid savollar, tizimlar barqarorligi, avlodlar birdamligi, pensiyadagi tenglik kabi vazifalar uyg'unlashuvi murakkabligi ko'rib chiqilgan. Aholini ijtimoiy himoya qilishda keksalar uchun tibbiy xizmatlarga, ayniqsa, uzoq muddatli muolajalarga sarf xarajatlarning oshib borishi, davlatning yordamisiz mazkur xarajatlarni qoplash imkoni pasayib borayotganligi bayon etilgan. Shuningdek, o'rtacha umr ko'rish yoshining o'sishi bilan keksalarning ijtimoiy ta'minoti va xavfsizligining ta'minlanishi asosiy omil ekanligi xususida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: kambag'allik, pensiya tizimlari, inson kapitali, umr ko'rish davomiyligi, faol keksalik, uzok muddatga mo'ljallangan xizmat ko'rsatish, aktuar adolat.

Abstract: This article examines issues related to pension system reforms in poverty reduction, the complexity of harmonizing tasks such as system stability, generational unity, and pension equality. It is stated that in the sphere of social protection of the population, the costs of medical services for the elderly, especially long-term treatment, are increasing, and the possibility of covering these costs without state support is decreasing. It is also considered that the main factor is ensuring the social security and safety of the elderly with an increase in average life expectancy.

Key words: poverty, pension systems, human capital, life expectancy, active aging, long-term care, actuarial justice.

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы реформирования пенсионной системы в целях сокращения бедности, сложность совмещения таких задач, как устойчивость системы, межпоколенческая солидарность и равенство в пенсионном обеспечении. Отмечается, что в социальной защите населения увеличиваются расходы на медицинское обслуживание пожилых людей, особенно на длительное лечение, а возможность покрытия этих расходов без государственной помощи снижается. Также рассматривается, что с ростом продолжительности жизни обеспечение социальной защищенности и безопасности пожилых людей является ключевым фактором.

Ключевые слова: бедность, пенсионные системы, человеческий капитал, продолжительность жизни, активное старение, долгосрочный уход, актуарная справедливость.

KIRISH

Bugungi kunda aholining yosh tarkibidagi o'zgarishlar, mehnatga layoqatli aholiga nisbatan keksalarning ulushi oshib borayotganligi turli darajada iqtisodiy-ijtimoiy rivojlangan dunyo mamlakatlarining katta qismini qamrab olmoqda. Hozirda "keksa" davlatlar guruhiga (65 yosh va undan keksa fuqarolar aholi ulushining 14 foizdan ortig'ini tashkil etayotgan) 54 ta davlat, qariyotgan (65 yoshdan keksa odamlar aholi ulushining 7-14 foizgacha tashkil etgan) davlatlar esa 42 ta bo'lib, 2950-yilga kelib, birinchi guruhdagi davlatlar soni 111 ta, ikkinchi guruhdagi davlatlar soni 36 ga (dunyo aholisining 87 foizi) etishi kutilmoqda.

Demografik o'zgarishlar, jumladan o'rtacha umr ko'rish yoshining oshib borishi O'zbekistonda ham pensiya ta'minoti tizimida doimiy ravishda islohotlar olib borilishini taqozo etadi. Jumladan, 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida "54 maqsad – pensiya ta'minoti tizimini takomillashtirishga bag'ishlangan bo'lib, bunda fuqarolarning pensiya miqdorlari mamlakatning iqtisodiy ko'rsatkichlariga muvofiq izchil oshib borishini ta'minlash vazifasi belgilab quyilgan"(PF-60, 2022).

"Pensiya ta'minoti tizimi mehnatga layoqatsiz va kam ta'minlangan fuqarolarni turmush darajasini ta'minlash va qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan iqtisodiy, huquqiy, ijtimoiy va tashkiliy xarakterga ega bo'lgan qator chora-tadbirlar kompleksini amalga oshirilishini nazarda tutadi" (Tursunov, 2022). Shunday ekan, demografik

o'zgarishlar sharoitida, jumladan o'rtacha umr ko'rish yoshining o'zgarishi natijasida kelajakda pensiya tizimiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash va bartaraf etish bo'yicha amalga oshirilgan tadqiqotlar haqida mazkur maqolada ko'rib chiqamiz.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

Bugungi kunda pensiya ta'minoti tizimida islohotlarning nechog'lik zarur ekanligi borasida ko'plab xalqaro tashkilotlar, olimlar tadqiqotlar natijasida o'z fikr-mulohazalarini keltirishmoqda.

“G.Tetlou (2015) o'zining pensiya ta'minoti bo'yicha tadqiqodida bugungi kunda pensiya tizimida islohotlar nechog'lik zarur ekanligini, bunda pensiyaga to'lanadigan o'tkazmalarni miqdorlarini oshirish, ko'proq nodavlat pensiya fondlari faoliyatiga e'tibor qaratish kerakligini ta'kidlagan”.

“A.Borsh-Supan (2018) Evropa mamlakatlarida pensiya tizimini (xususi, birdamlik pensiya tizimi) isloh qilishning asosiy muammolarini qilinayotgan xarajat va aholining o'rtacha umr ko'rish yoshining o'sishi nuqtai nazardan ko'rib chiqqan”.

“Iqtisodiyot bo'yicha Nobel mukofoti laureati R.Diamond (2011) pensiya tizimini yaratishdagi turli xil yondashuvlarning mehnat bozoriga, jamg'armalarga va iqtisodiy o'sishga ta'sirini tahlil qilgan. O'zining “Iqtisodiy nazariya, soliq va pensiya siyosati” nomli tadqiqotida majburiy pensiya sug'urtasini chuqur tahlil qilgan”.

“Sh.Rajabov (2021) o'zining doktorlik dissertasiya ishida esa nodavlat pensiya jamg'armalarining nazariy va tashkiliy asoslari o'rganish orqali O'zbekistonda joriy etish masalalarini ko'rib chiqqan”.

Ijtimoiy ta'minot – “Inson huquqlari umumjahon deklarasiyasi” (1948) va “Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt” (1966) kabi xalqaro huquqiy hujjatlarda mustahkamlangan asosiy inson huquqi sifatida qaraladi hamda qonunda belgilangan eng kam pensiya yoshiga etgan mehnat layoqatini qisman yoki to'liq yo'qotgan keksalarga pensiya ko'rinishida to'lov (daromad)larni muntazam olish huquqini tasdiqlaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

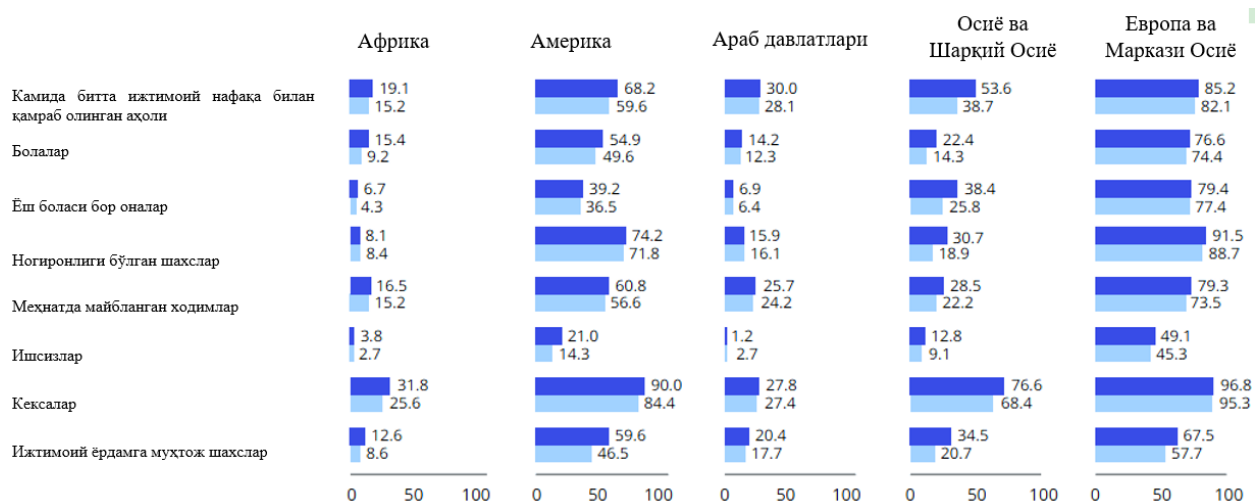
Mazkur maqola o'rtacha umr ko'rish yoshining o'zgarishi natijasida pensiya tizimida islohotlar amalga oshirish masalasi yoritilgan bo'lib, bunda soha bo'yicha xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy ishlari o'rganildi. Ilmiy tadqiqot davomida analitik tahlil, qiyosiy tahlil usullaridan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Aholi yosh tarkibining keskin o'zgarishi, bunda keksa yoshdagilarning ulushi yildan-yilga ortib borish tendensiyasi har bir davlatda turli daraja va sur'atlarda bo'lsa-da, mehnat bozori, tibbiy va ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish, davlat moliyaviy resurslarining ijtimoiy-iqtisodiy sohalarga taqsimlanishida sezilarli asoratlar kechmoqda. “Hozirda dunyoda o'rtacha umr ko'rish yoshi 1990 yildagi 65,4 yoshdan 2022 yilda 72,7 yoshga etdi va so'nggi yillardagi tadqiqotlarga ko'ra 2050 yilga borib 76,7 yoshga etadi” (macrotrnds, 2022). “Evropa va shimoliy Amerikada esa bu ko'rsatkich 78 yoshdan oshdi, umumiy aholining o'rtacha yoshi mos ravishda 42 va 35 yoshni tashkil qilmoqda. So'nggi 10-15 yil ichida mehnat bozorida 55 yosh va undan yuqori bo'lgan aholi qatlami ulushi sezilarli tarzda oshdi. Amerika, Osiyo, Tinch Okeani va Evropa hududlarida ularning ulushi umumiy ish kuchining 15-17 foizini tashkil etgan” (Pension at a glance, 2021).

“Mazkur demografik o'zgarishlar aksariyat rivojlangan davlatlarda jamiyatdagi yoshlar holatining yomonlashuvi, avlodlar birdamligining buzilishi, yaratilgan mahsulot va xizmatlarning jamiyatning nafaol qismiga ko'proq taqsimlanishi natijasida yuzaga kelgan “demografik inqiroz” o'rniga nisbatan muvofiqlashtirilgan yondashuvlar qo'llanilmoqda” (Whitehouse, 2006). Yangi yondashuv standartlari keksalarni bandligini haq to'lanadigan yoki haq to'lanmaydigan bo'lishiga, keksalarning yaxshi yashashlari uchun sharoitlarni yaratilish, ularning sifatli tibbiy xizmatdan o'z vaqtida foydalana olish imkoniyatini oshirish, shuningdek, keksalarning soliq va boshqa turdagi to'lovlarni amalga oshirishdagi ulushini oshirish (rivojlangan davlatlarda umumiy soliq to'lovchilarga nisbatan ularning ulushi 30-50 foizni tashkil etmoqda), qariyalar ehtiyojlarini davlat hisobidan emas, aksincha, ularni o'zlarining jamg'arilgan aktivlari yoki daromadlari hisobidan amalga oshirishlarini ta'minlashdan iboratdir.

Iqtisodiy rivojlangan mamlakatlarda aholi tarkibida keksalarning ulushi umumiy aholiga nisbatan yuqori ekanligidan tashqari, ularning ehtiyojlari tarkibi va hajmi ham turlichadir. Jumladan, aholi jon boshiga nisbatini ko'radigan bo'lsak, “Shvesiyada 65 yoshga etgan fuqaroning ehtiyojlari uchun xarajati, tibbiy xizmatlar, shuningdek, uzoq muddatli tibbiy parvarishni qo'shib hisoblaganda 30-49 yoshdagi aholi o'rtacha oylik daromadining 50 foiziga tengdir. 80 yoshga etgan shvedlarda esa bu ko'rsatkich 80 foizgacha etadi, 90 yoshda esa 130 foizni tashkil etadi. Shuningdek, 85 yoshdan oshgan keksalarning ehtiyojlari uchun sarflanadigan mablag'larning aholi jon boshiga nisbatan eng yuqori ko'rsatkichi hozirda AQSh, Yaponiya va Finlyandiyada qayd etilgan.

1- rasm. 2015 va 2023 yillarda aholi guruhlari bo'yicha ijtimoiy himoyaning samarali qamrovi, global, mintaqaviy va daromadlar darajasidagi hisob-kitoblar (foizda).

Rivojlanayotgan davlatlarda esa aholi yosh guruhlarining aholi jon boshiga nisbatan daromadlar ulushida sezilarli farq kuzatilmaydi. Xitoyda aholi jon boshiga iste'mol daromadining eng yuqori ulushi 30-49 yoshdagi ishchilar orasida bo'lib (60 foiz), 25 yoshgacha bo'lgan yoshlar orasida esa aholi jon boshiga iste'mol xarajatlari ham yuqoridir. Boshqa yosh guruhlari, jumladan, keksa yosh qatlamining ham ehtiyoj harajatlari ushbu bazaviy ko'rsatkichning 30-35 foizini tashkil etadi. Urugvay va Janubiy Koreyada ham yuqoridagi ko'rsatkichlar qayd etilgan" (Cylus, Figuera, Normand, 2019).

65 yosh va undan yuqori yoshdagi fuqarolar xarajatlarining iqtisodiy ta'minot manbalari tizimi hatto ijtimoiy - iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari bir-biriga yaqin, ammo turli modellarga asoslangan ijtimoiy ta'minot va sug'urta tizimi mavjud mamlakatlarda ham turlichadir. "Avstriya misolida ko'rishimiz mumkinki, klassik taqsimotga asoslangan pensiya tizimida 85 foiz xarajatlarni davlat transfertlari, 10 foizini xususiy jamg'armalar va 5 foizini bandlikdan kelgan daromad tashkil etadi. Shvesiyada esa ijtimoiy transfertlar ulushi 90 foizdan oshiq, Germaniyada esa transferlar 58 foizni tashkil etib, pensionerning o'ziga tegishli jamg'armalar 40 foizga teng. Buyuk Britaniyada ushbu ikki asosiy daromad manbai mos ravishda 45 foiz va 50 foizni tashkil qilsa, g'arbiy Evropa davlatlarida bandlik ulushi 2-3 foizga teng. Iqtisodiy rivojlangan davlatlarda (Xitoy, Janubiy Koreya, Lotin Amerikasi davlatlari) ijtimoiy davla xarajatlarining 50 foizi davlat transfertlaridan qoplanadi" (Cylus, Figuera, Normand, 2019).

Davlat transfertlari uchun ajratiladigan mablag'lar tegishli soliq tushumlaridan amalga oshiriladi. Ko'pgin davlatlarda pensionerlar uchun daromad solig'i undiriladi va ular uchun maxsus imtiyozli qoidalar qo'llaniladi. "IHTT doirasidagi 10 ta davlatda pensionerlardan undiriladigan daromad solig'i miqdori ishlovchi fuqarolarniki bilan bir xil, g'arbiy Evropadagi qator davlatlarda esa (Daniya, Shvesiya, Islandiya) pensiya soliq to'lovi ishlovchilar to'laydigan daromad solig'idan yuqoridir. Shu bilan bir qatorda pensionerlardan soliq undirish butunlay bekor qilingan holatlar ham mavjud. Ko'p hollarda soliq imtiyozlari sug'urta badallariga ham joriy etiladi, odatda pensionerlar pensiya badallarini to'lamaydilar va ishsizlik sug'urtasida ishtirok etmaydilar, lekin tibbiy sug'urtada qatnashadilar. Qator davlatlarda esa pensionerlar ma'lum bir ijtimoiy maqsadlarga mo'ljallangan "birdamlik" tizimini moliyalashtirishda ishtirok etadilar. O'rtacha hisobda IHTT davlatlarida to'liq sug'urta staji bilan pensiyaga chiqqan pensionerlar daromadining 10 foizini to'g'ri soliqlar ko'rinishida to'laydilar. O'rtacha oylik ish haqi olib ishlovchi fuqarolar uchun soliq va to'lovlar oylik ish haqining 26 foizini tashkil etadi" (Pension at a glance, 2021).

Pensiya tizimining moliyaviy holati yoki barqarorligini baholashda qamrov koeffisienti, bosim koeffisienti, qoplash koeffisienti kabi ko'rsatkichlardan foydalaniladi. Mazkur ko'rsatkichlar bir tomondan pensiya to'lovlari aholining moddiy ehtiyojlarini qondirish darajasini ifodalasa, boshqa tomondan pensiya tizimining moliyaviy holati haqida axborot beradi.

Pensiya tizimi tahlilida, uning amaldagi holatiga baho berishda pensiya ta'minotida aholining ishtiroki darajasi muhim ko'rsatkichdir. Bilamizki, aholining birdamlashgan pensiya tizimi barqaror bo'lishida unda ishtirok etuvchilar soni va darajasiga etibor qaratiladi, pensiya tizimlari tomonidan amalga oshirilayotgan ijtimoiy himoyaning samaradorligini belgilash imkonini beradi. Ishlovchilarning ya'ni pensiya tizimiga qamrab olinganlarning ulushi kam va pensiyaga chiquvchilarning soni va tezligi borgan sari ortib borishi natijasida moliyaviy mablag'larni pensiya ta'minotining "avlodlar birdamligi" prinsiplari asosida taqsimlanishi adolatli va samaradorlik asosida amalga oshirilmayotgani kuzatilmoqda. "Halqaro mehnat tashkilotining tavsiyasiga

ko'ra, fuqarolarning pensiya ta'minoti tizimi barqaror faoliyat yuritishi uchun pensiya ta'minoti tizimiga sug'urta badali to'lovchilar sonining pensiya oluvchilarga o'zaro nisbati 4:1 darajada bo'lishi ijobiy holat hisoblanadi" (MOT, 1952). Ammo, mazkur ko'rsatkich jahonning aksariyat rivojlangan mamlakatlarida ham iqtisodiy jihatdan kam rivojlangan mamlakatlardagi kabi tavsiya etilganidan birmuncha yomonroqdir. Bu ko'rsatkichning holatiga umumiy holda mehnatga layoqatli aholining pensiya ta'minotiga qamrab olinish darajasining pastligi, bu holat mamlakatdagi iqtisodiy vaziyat yomonlashgan, ishsizlik darajasi ortgan, natijada pensiya tizimida qatnashuvchilar soni kamaygan holatlarda yuzaga keladi va bunday holatning uzoq muddat surunkali davom etishi pensiya tizimida inqirozlarni keltirib chiqaradi.

Pensiya olish uchun talab etiladigan mehnat (sug'urta) stajini oshirish va jamg'armalarga tushumlarni ko'paytirish maqsadida keng qamrovli pensiya tizimiga ega davlatlar pensiya ta'minoti shartlari va me'yorlariga o'zgartirishlar kiritilmoqda, pensiya yoshi uzaytirilib, yangi pensiya mehanizmlari joriy etilmoqda: ballik, jamg'ariluvchi, shartli jamg'ariladigan, tanlangan iqtisodiy-demografik ko'rsatkichlarning o'zgarishiga qarab parametrlarga avtomatik tuzatish kiritiluvchi va hokazo. "Evropa Ittifoqidagi davlatlarda pensiya yoshi o'rtacha erkaklar uchun 62,6 yosh, ayollar uchun esa 61,9 yilni tashkil etadi, pensiya yoshidan keyingi o'rtacha umr davomiyligi esa mos ravishda 19,5 va 24 yilga teng. Fransiya va Ispaniya davlatlarida o'rtacha umr davomiyligi yuqori bo'lib, bunda erkaklar uchun 23 yil, ayollar uchun esa 27 yildan ortiqdir" (Pension at a glance, 2021).

Demografik o'zgarishlar dunyo pensiya tizimlari oldiga pensiya to'lovlarini amalga oshirishda adolat va adekvatlik tamoyillariga amal qilish, pensiya tizimlaridagi barqarorlik va avlodlararo tenglikka amal qilishda murakkab vaziyatlarni qo'yimoqda.

Xalqaro valyuta fondi ekspertlari xulosasiga ko'ra avlodlararo notenglikni qisqartirish va pensiya tizimlaridagi uzoq muddatli barqarorlikka erishish zaruriyati bugungi kunning aktual muammolaridandir, chunki iqtisodiy rivojlangan davlatlardagi pensionerlar uchun to'lanayotgan pensiyalarning real miqdori ular to'lab borgan sug'urta badallaridan deyarli ikki barobar ko'pdir.

"So'nggi 10 yillikda pensiya tizimlaridagi islohotlar asosan, ushbu nomutanosiblikni 1,5 barobar kamaytirishga va to'lanadigan sug'urta badallari va pensiya qiymatini nisbatan tenglashtirishga qaratilgan edi, buning natijasida 2040 yillarga borib pensiyaga chiquvchilar pensiyasi ushbu me'yorlashtirilgan miqdorda bo'lishi rejalashtirilgan edi. Afsuski, qator davlatlardagi ushbu islohotlarning kechiktirilishi yoki avvalgi me'yoriy tartibga qaytilishi, qoidalarning o'zgartirilishi natijasida belgilangan 1,5 barobar ko'rsatkich endilikda pensiyaga chiquvchilar uchun 1,7 barobarga ko'tarilishi kutilmoqda" (Fouejien, 2021).

Pensiya tizimini aniq baholashda bir qancha usullardan foydalaniladi. "Pensiya tizimini aniq holatini baholash uchun boshlang'ich pensiya risklarini aktuar baholash zarur hisobalanadi. Bu esa pensiya tizimini tartibga solish va boshqarishga imkon beradi" (Tursunov, 2022).

Shuningdek, pensiya ta'minoti tizimida aktuar adolat degan tushuncha ham mavjud bo'lib, aktuar adolat bu – inson mehnat faoliyati jarayonida to'lab borgan sug'urta badallarining pensiyaga chiqqandan umrining so'ngiga qadar oladigan pensiya miqdoriga nisbatan teng qiymatda bo'lishidir. Avlodlararo tenglik turli avlodlarning pensiya va sug'urta badallaridagi doimiy balans ushlab turilgandagina ta'minlanadi. Aktuar adolatli tizim hech qanday avlodlararo qayta taqsimlashni nazarda tutmaydi, shuning uchun ham u avlodlararo tenglik tizimidir.

Avlodlararo tenglik tizimida mehnat bozoriga chiqayotgan ishchi kuchi (mehnat resurslari)ning oliy ma'lumotli bo'lishi muhim hisoblanadi va bu ko'rsatkich bugungi kunda yuqoridir. Masalan, IHTT davlatlarida 25 dan 34 yoshgacha bo'lgan mehnatga layoqatli aholi orasida oliy ma'lumotli bo'lgan insonlarning ulushi 45% ni tashkil etadi, 55-64 yosh chegarasidagi xodimlar o'rtasida esa ushbu ko'rsatkich 28% atrofidadir. So'nggi yillarda, aholi ma'lumoti darajasi ortib borishi bilan kechroq pensiyaga chiqish tendensiyasi kuzatilmoqda, chunki oliy ma'lumotli fuqaro faoliyatini o'rta ma'lumotli insonga nisbatan keyinroq boshlaydi, ammo, keksalikda ham davom ettirishi qulay bo'lgan faoliyat sohasini tanlashga harakat qiladi.

Aholi umr ko'rishi davomiyligiga mos ravishda pensiya yoshining va pensiya ta'minotidagi ko'rsatkichlarni o'zgartirilishi pensiya tizimining iqtisodiy barqarorligini ta'minlovchi hamda avlodlararo tenglikni shakllantiruvchi omildir. Ushbu mexanizm jamg'arib boriladigan va shartli jamg'arib boriladigan pensiya tizimi doirasiga kiritilgan, shu bilan birga, o'z amaliyotida ham jamg'arib boriladigan, ham taqsimlovchi (aralash) pensiya tizimini qo'llovchi mamlakatlar o'rtacha umr ko'rish yoshining oshganligi sababli pensiya yoshini 65 yosh etib belgilamoqdalar (alohida hollardagina pensiya yoshi 60 yoki 62 yoshdir). Ushbu mehanizmlar taqsimlanish nuqtai - nazaridan neytral ko'rinsada, amaliyotda esa regressivlik kasb etadi, chunki kam daromadga ega bo'lgan pensionerlarning o'rtacha umr ko'rish yoshi hamda pensiya to'lov davri nisbatan qisqa bo'ladi. "Taraqqiy etgan davlatlarda kam daromad topuvchi kvintil guruhga mansub pensionerlarning o'rtacha umr ko'rish yoshi daromadi yuqori bo'lgan pensionerlarga nisbatan 3 yil kam bo'lib, olayotgan pensiyalarining miqdori ham 13 foizga kamdir" (Pension at a glance, 2021). Agarda turli iqtisodiy - ijtimoiy guruhlar o'rtasida o'rtacha umr ko'rish yoshi o'rtasidagi farq ortib borsa, u holda pensiya yoshining o'rtacha umr ko'rish yoshi bilan bog'liqligi natijasida tenglik ta'minlanishi shubha ostida qoladi.

Shuningdek, pensiya tizimida yana bir muhim ko'rsatkich mavjud bo'lib, bunda shaxs mehnat qilishi natijasida olgan ish haqining pensiya yoshiga etganidan so'ng pensiya bilan qancha qismini qoplashini nazarda tutiladi. Qoplash koeffitsienti o'rtacha ish haqiga ega bo'lgan xodimning pensiya tayinlangandan keyin 1 yil davomida oladigan pensiyasining avvalgi olgan ish haqining taxminiy miqdoriga nisbatini belgilashi mumkin. Evropa davlatlarida qoplash koeffitsienti o'rtacha 70 foiz atrofida bo'lib, Litvada 20 foiz oralig'idadir. Bundan kelib chiqadiki, nisbatan kam ish haqi olib ishlagan xodim ham taqsimlash mexanizmi doirasida yuqori qoplash koeffitsienti bilan pensiyaga chiqishi mumkin, lekin bu hol umumiy tartibda emas.

“Xalqaro mehnat tashkiloti (XMT) tomonidan belgilangan va tavsiyaviy xarakterga ega bo'lgan ijtimoiy ta'minotning minimal me'yorlarida yoshga doir pensiya uchun belgilangan qoplash koeffitsienti 40 foizdan kam bo'lmasligi keltirilgan. Ammo, O'zbekistonda qoplash koeffitsienti 40 foizga etib bormayapti. Bu esa tizimda islohotlarni amalga oshirish, jumladan pensiya miqdorini indeksasialash zaruriyati borligini ko'rsatadi” (Tursunov, 2022).

Qoplash koeffitsienti sug'urta stajiga bog'liq bo'lib, agarda sug'urta staji qisqarsa qoplash koeffitsienti ham mos ravishda pasayadi, masalan, 20 yillik ish stajiga ega bo'lgan pensionerning o'rtacha pensiya miqdori o'rtacha ish haqining 20 -40 foizini tashkil etadi.

Pensiya tizimini moliyalashtirishda majburiy pensiya sug'urta badallari muhim hisoblanib, bir tomondan pensiya uchun mehnat (sug'urta) stajini hisobga olishni nazarda tutsa, ikkinchi tomondan pensiya ta'minotini moliyalashtirishning asosiy manbasi sifatida qarash mumkin. Pensiya uchun sug'urta badallari ba'zi davlatlarda ijtimoiy badallar tarkibiga kiritilgan (Ispaniya, Buyuk Britaniya), ba'zilarida esa soliq to'lovlariga tenglashtirilgan (Avstraliya, Kanada). Pensiya badallarining eng yuqori darajasi Italiyada bo'lib, xodimni ish haqsining 33 foizini tashkil etadi, pensiya badallarining eng kam miqdori esa Litvada qayd etilgan bo'lib, u erda ishchilar ish haqidan pensiya uchun 8,7 foiz badal to'laydilar.

Bugungi kunda “Evropa davlatlari YalMning 13-15 foizini (dunyo davlatlari orasida eng yuqori) davlat pensiyalarini moliyalashtirishga sarflaydilar, YalMning davlat pensiyalari uchun eng kam qismini ya'ni, 3 foizdan kamrog'ini Lotin Amerikasi davlatlari (Chili, Meksika) va Islandiya sarflaydi, negaki bu davlatlar pensiya tizimining asosiy qismini xususiy, professional (korporativ yoki individual) pensiya tizimlari tashkil etadi. Nodavlat pensiya sug'urta tizimi eng yuqori rivojlangan davlatlar Niderlandiya, Kanada, Buyuk Britaniya kabi davlatlar hisoblanib, YalMning 5 foizidan oshadi” (Pension at a glance, 2021).

1-jadval. Majburiy davlat sug'urta tizimiga pensiya sug'urta badallari (ish haqidan % miqdorida, 2020-yil) (Pension at a glance, 2021)

Mamlakat	Xodim	Ish Beruvchi	Jami
Avstriya	10,25	12,55	22,8
Belgiya	7,5	8,9	16,4
Germaniya	9,3	9,3	18,6
Italiya	9,19	23,81	33
Kanada	5,25	5,25	10,5
Litva	8,7	-	8,7
Polsha	9,8	9,8	19,6
SShA	5,3	5,3	10,6
Finlyandiya	7,15	15,2	22,4
Fransiya	11,3	16,5	27,8
Yaponiya	9,15	9,15	18,3

“Xalqaro valyuta fondi (XVF) ekspertlarining hisob-kitoblariga ko'ra, pensiya islohotlari natijasida 2050 yilga borib ba'zi bir mamlakatlar (Finlyandiya, Fransiya) pensiyalarni moliyalashtirish uchun davlat xarajatlarini YalMning 0,4-1,5 foizgacha qisqartiradi, boshqa davlatlar (Chexiya, Ispaniya, Germaniya) esa YalMning 0,7-3,3 foizgacha oshiradi” (Fouejien, 2021).

Jahonda pensiya islohotlari turlicha maqsadlarda amalga oshiriladi. “Rivojlangan davlatlarning pensiya islohotlaridan asosiy maqsad, moliyaviy barqarorlik va pensiyaning miqdori bilan o'rtacha ish haqi o'rtasidagi balans tengligiga erishish bo'lsa, rivojlanayotgan ko'pgina davlatlar uchun asosiy maqsad – ishlayotgan aholining pensiya sug'urtasi orqali qamrovni oshirish va pensiya dasturlarini moliyalashtirish manbalarini kengaytirishdir. Agar qamrov koeffitsienti Shimoliy Amerika va Evropa davlatlarida iqtisodiy faol aholining 95 va 88 foizi qamrab olingan bo'lsa, Lotin Amerikasi davlatlarida norasmiy bandlik (yashirin iqtisodiyot) darajasining yuqori ekanligi

hamda mehnatga layoqatli aholining katta qismi hamon moddiy ehtiyojmandligi sababli ushbu ko'rsatkich XMT ma'lumotlariga ko'ra, 47 foizni tashkil etadi, Janubiy Osiyo mamlakatlarida esa 26 foizdir" (ILO, 2021).

Pensiya islohotlarini amalga oshirishda demografik o'zgarishlarni hisobga olib, pensiya yoshini va pensiya sug'urtasiga shaxslarning qiziqishini oshirish uchun jamg'arish xususiyatiga ega bo'lgan pensiya dasturlarini ishlab chiqish bugungi o'zgarishlar sharoitida muhim maqsadlardan hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Bugungi demografik o'zgarishlar sharoitida jahonda amalga oshirilayotgan pensiya islohotlarining asosiy maqsadi eng avvalo ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi qatlamini kambag'allikdan himoya qilish, keksalikda, pensiya yoshiga etganda munosib turmush faoliyatini ta'minlash uchun kafolatlangan va etarli miqdorda pensiya to'lash, o'rtacha umr ko'rish yoshining oshishini hisobga olib pensiya uchun talab etiladigan mehnat (sug'urta) staji va pensiya yoshini oshirish, shuningdek, boshqa masalalar ham yotadi. Kelajakda demografik o'zgarishlarning pensiya tizimiga ta'sirini oldini olishda quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz:

- nodavlat pensiya fondlarini joriy qilish, shuningdek, tibbiy sug'urtani rivojlantirish orqali aholining keksa qatlami ehtiyojlarini davlat hisobidan emas, aksincha, ularni o'zlarining jamg'arilgan aktivlari yoki daromadlari hisobidan amalga oshirishlarini ta'minlash;

- "avlodlar birdamligi" tamoyili asosida faoliyat ko'rsatadigan pensiya tizimidan majburiy va ixtiyoriy sug'urta badaliga asoslangan, har bir shaxs o'zi uchun pensiya jamg'arib borish tizimi asosida pensiya tizimiga o'tish;

- majburiy sug'urta badallarini joriy etish orqali, shuningdek, pensiya tayinlash uchun talab etiladigan mehnat stajini oshirish natijasida mehnat faoliyati jarayonida to'lab borgan sug'urta badallarining pensiyaga chiqqandan umrining so'ngiga qadar oladigan pensiya miqdoriga tenglashtirish ya'ni aktuar adolatni ta'minlash kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги "2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида" ПФ-60-сон Фармони.
2. Турсунов Ж.П. Рақамли иқтисодиёт даврида пенсия таъминоти тизимидаги ислохотлар. "Рақамли иқтисодиёт шaroitida бизнес ва тadbirkorликни ривожлантиришнинг долзарб муаммолари" мавзусидаги халқаро илмий-амалий конференция материаллари. 2022 йил 23 декабр. 167-169 бетлар.
3. Tetlow G. Essays on the economics of retirement and pensions. A dissertation submitted in partial fulfilment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy of University College London. – England: Department of Economics University College London. 2015. – 224 p.
4. Börsch-Supan, A. and C. Coile (2018). "Social Security Programs and Retirement Around the World: Reforms and Retirement Incentives – Introduction and Summary", NBER Working Paper 25280, Cambridge, MA.
5. Diamond P. Economic Theory and Tax and Pension Policies // Economic Record. 2011. Vol. 87, Issue 1. P. 2-22.
6. Ражабов Ш.У. "Пенсия тизимидаги таркибий ўзгаришларнинг асосий йўналишлари" мавзусида Иқтисодиёт фанлари доктори (Doctor of Science) диссертацияси автореферати. Тошкент. 2021 йил. 71 бет.
7. Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг Резолюция 217 A (III) билан 1948 йил 10 декабрда қабул қилинган.
8. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966.
9. <http://www.macrotrends.net/countries/WLD/World/life-expectancy>World> (дата обращения 05.04.2022).
10. Pension at a glance 2021. OECD and G20 indicators (2021): OECD — Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/ca401ebd-en>
11. Whitehouse R., Whiteford P. (2006). Pension challenges and pension reforms in OECD countries // Oxford Review of economic policy. Vol. 22. No.1. Pp.78-94 www.researchgate.net/publication/5216321_Pension_Challenges_and_Pension_Reforms_in_OECD_Countries
12. Cylus J., Figuera J., Normand Ch. (2019). Will population ageing spell the end of the welfare state? A review of evidence and policy option. — Copenhagen: WHO Regional office for Europe.
13. Конвенция N-102 Международной организации труда «О минимальных нормах социального обеспечения». Статья 67. (Заключено в г. Женева 28.06.1952). Приложение к разделу XI периодические выплаты типовому бенефициарию. – С. 21.
14. Fouejien A., Kangur A., Martinez S.-R., Soto M. (2021). Pension reforms in Europa. How far have we come and gone? // IMF 2021/016.
15. Турсунов Ж. Пенсия рискларини актуар баҳолашнинг назарий ва амалий аҳамияти. International Journal of Finance and Digitalization. Vol. 1 Issue 02, 2022. www.ijfd.uz. 10 бет.
16. Турсунов Ж.П. Пенсия тўловларини индексациялашнинг хориж тажрибаси. Молия ва банк иши журнали. 3 (2022), 14-18.
17. Social protection at the crossroads –in pursuit of a better future (2021): World Social Protection report. 2020–2022 / ILO. — Geneva: ILO.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
